

DRUMUL ROMAN DE-A LUNGUL VĂII MUREȘULUI ÎNTRE LOCALITĂȚILE GLIGOREȘTI ȘI CRISTEȘTI

*Florin-Gheorghe Fodorean**

* Universitatea “Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, Facultatea de Istorie și Filosofie, Departamentul de Istorie Antică și Arheologie; fodorean_f@yahoo.com

Abstract. The researches from the last 10–15 years concerning the location of the Roman rural settlements positioned along the Mureș River, combined with cartographic approaches, have led to a better mapping of the Roman road along the Mureș River between the settlements Gligorești and Cristești. The older maps, realized during the 18th and the 19th centuries, presents details regarding the route of this road. Our study provides new insights regarding the precise route of the Roman road and the settlements located along its line.

Keywords: Roman road, rural settlement, landscape, topography, Mureș River.

1. Istoricul cercetărilor

Culoarul Mureșului a reprezentat o importantă zonă de comunicație în toate perioadele istorice. Adiacent în partea de sud formațiunii geografice a podișului Târnavelor, iar în partea de nord Câmpiei Transilvaniei, culoarul reprezintă nu doar un areal de discontinuitate geografică, ci și unul de legătură între cele două formațiuni geografice menționate¹. Culoarul Mureșului este definit de câteva caracteristici esențiale. În primul rând, diferența de nivel între culoar și cele două unități geografice vecine este de circa 150 m. În al doilea rând, cursul Mureșului (cu excepția zonei din apropierea localității Târgu Mureș) s-a dezvoltat extrem de aproape de linia sudică a Câmpiei Transilvaniei, formând o zonă de custe vizibile azi în multe locuri. Ca atare, zonele propice locuirii s-au dezvoltat mai degrabă pe partea stângă a culoarului, unde lunca este larg dezvoltată, având aproximativ 3 km lățime. Aceste importante caracteristici hidrografice au condus la valorificarea, de-a lungul timpului, a acestui potențial geografic, după cum ne arată densitatea locuirii în diverse perioade, inclusiv epoca romană.

Sursele cartografice antice nu reprezintă în nici un fel drumul roman de-a lungul culoarului Mureșului. Nici contribuțiile legate de această temă și publicate în secolul trecut nu au lămurit traseul arterei rutiere. Atât Vasile Christescu cât și Emil Panaitescu au prezentat doar informații generale, imprecise, fără valoare cartografică,

¹ Pop, 2001, p. 204-205.

imposibil de transpus pe hărți². Și Mihail Macrea a presupus un drum de-a lungul văii Mureșului, fără a putea furniza alte detalii³.

În harta care însoțește lucrarea TIR L 35⁴ drumul roman este reprezentat cu un traseu care trece prin localitățile Chețani, Gheja, Bogata, Orosia, Cuci, Iernut, Cipău, Sf. Gheorghe, Morești și Cristești.

Porțiuni din traseul drumului au fost observate de-a lungul căii ferate dintre Războieni și Brâncovenești, vizibile în unele locuri la suprafața terenului⁵.

Între localitățile Hădăreni și Cristești, *Repertoriul arheologic al județului Mureș* menționează 17 puncte unde au fost observate urmele drumului roman: 1. la Hădăreni (comuna Chețani); 2. la Gheja, pe malul stâng al Mureșului; 3. la Ațintiș; 4. la Bogata; 5. la Orosia (comuna Cuci); 6. la Cuci, în punctul numit “*Urcuș*”; 7. la Iernut, în partea de jos a Dealului Fierarului; 8. la Ogra, în punctul “*Cipău Mic*” și în punctul numit “*Furci*”, unde este menționat toponimul “*Drumul de piatră*”; 9. la Cipău, în zona fostei crescătorii de porci, unde apare toponimul “*Calea lui Traian*”; 10. la Sânpaul; 11. la Chirileu, pe malul stâng al Mureșului, în partea de nord a localității; 12. la Ungheni; 13. la Morești; 14. la Cristești, unde urmele drumului se vedeau încă din secolul al XIX-lea⁶.

² Christescu, 1929, p. 103, nota 2, enumeră câteva localități pe unde trecea drumul roman, dar detaliile lipsesc: “*Vețel, Dédats, Vințul de Jos, Alba Iulia, Vințul de Sus, Războieni, Cușerdea, Hadrev, Ciuci, Gheja, Bogata, Orășeni, Kațyfalva, Iernut, Cipău, Ogra, Sânpaul, Ungheni, Cristur, Sâncraiu de Mureș, Remetea, prin fața orașului Târgu Mureș, St. Ana, Grădiște, Poca, Voivodeni, Reghinul săsesc, Brâncovenești, Deda*”; Christescu, 1937, p. 109: “...drumul de-a lungul Mureșului de la Micia (Vețel), stațiunea de intrare din câmpia iazigă în Dacia, pe la Alba-Iulia (Apulum) până la Deda. El trecea prin localitățile: Vețel, Vințul de Jos, Alba-Iulia, Vințul de Sus, Războieni, Cușerda, Hadrev, Ciuci, Gheja, Bogata, Orășeni, Iernut, Cipău, Ogra, Sânpaul, Ungheni, Cristești, Sâncraiu de Mureș, Remetea, prin fața orașului Tg. Mureș, Sfânta Ana, Grădiște, Poca, Voivodeni, Reghinu-Săsesc, Brâncovenești, Deda”; Panaitescu, 1936, p. 11: “*Precum de la Apulum plecau trupe auxiliare, de alae și cohortes, spre castrule situate pe țărmurile Mureșului, Someșului (ramificare din drumul roman de la Napoca), a Oltului sau ale Târnavelor, tot astfel de la Apulum pe văile acelorăși râuri se ramificau drumurile secundare. O rețea de drumuri și un sistem militar, condiționat în primul loc de natura geografică, dar și de scopul politic urmărit*”; Panaitescu, 1938, p. 21.

³ Macrea, 1969, p. 154: “*așa precum, părăsind la Salinae drumul imperial, un alt drum urca mai departe pe Mureș și, trecând pe la așezarea de la Cristești, ajungea la castrul de la Brâncovenești*”.

⁴ TIR L 35, 1969.

⁵ Blăjan *et alii*, 1994, p. 175 și nota 36.

⁶ Lazăr, 1995, s.v. *Hădăreni*, p. 93; s.v. *Gheja*, p. 176; s.v. *Ațintiș*, p. 52; s.v. *Bogata*, p. 82; s.v. *Orosia*, p. 83; s.v. *Cuci*, p. 113; s.v. *Iernut*, p. 155; s.v. *Ogra*, p. 189; s.v. *Cipău*, p. 219; s.v. *Sânpaul*, p. 220.

2. Cercetări noi. Hărți istorice cu reprezentarea drumului roman de pe valea Mureșului. Descoperiri arheologice de-a lungul traseului drumului roman

Reluarea discuției legată de acest drum ne-a fost prilejuită de identificarea unui sector al său pe planurile directe de tragere și pe hărțile topografice actuale. Pe harta topografică actuală la scara 1:25.000 este reprezentat un tronson de drum de categorie secundară, care pornește din cotul Mureșului de la vest de localitatea Orosia. Drumul este marcat pe hartă cu denumirea “*Drumul lui Traian*”. Traseu este cartografiat pe o distanță de circa 6 km, pornind exact din cotul Mureșului la Orosia până la poalele dealului Șesul Mic, în apropiere de Valea Sălcud. Traseul are o direcție generală de la nord-vest spre sud-est. Drumul se află, așa cum era și normal, pe partea stângă a văii Mureșului, la circa 3 km sud de cursul meandrat al râului, în zona de luncă largă. Varianta construirii drumului roman pe partea dreaptă a Mureșului în acest loc era imposibilă, din cauza zonei de cuestă creată de cursul râului. De altfel, și traseul drumului actual, ca și cel al căii ferate, se află tot pe partea stângă a Mureșului.

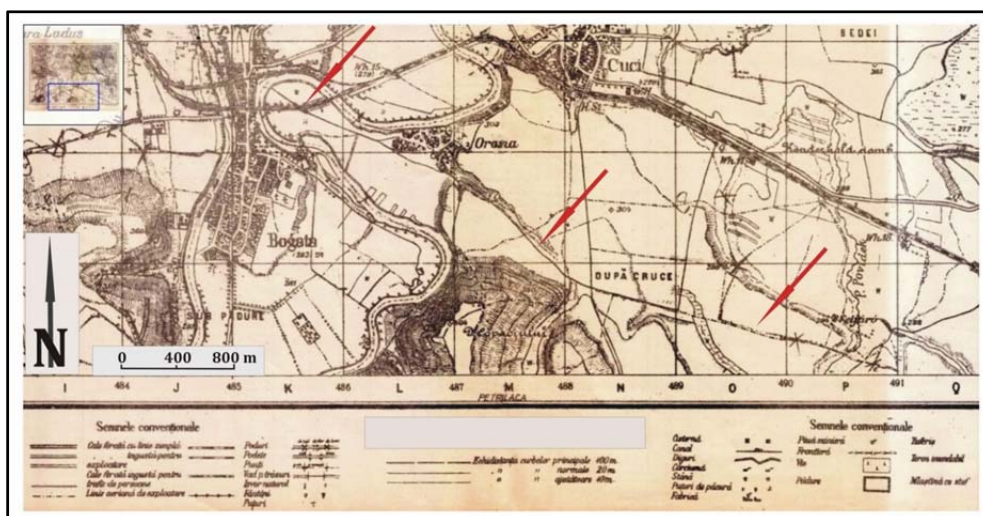

Fig. 1. Traseul drumului roman între Orosia și Iernut, marcat pe planurile directe de tragere cu simbolul “*drum natural*”. Traseul este identic cu cel cartografiat în planurile topografice actuale cu toponimul “*drumul lui Traian*”.

Acest traseu este marcat foarte clar și pe planurile directe de tragere (Fig. 1)⁷. Este vorba de harta topografică la scara 1:20.000 intitulată “*Luduș*”⁸ și de încă o hartă,

⁷ O prezentare generală, împreună cu planurile directe de tragere scanate și incluse în baza de date, se găsește la <http://www.geo-spatial.org/download/planurile-direc-toare-de-tragere> (accesat 12.10.2015).

⁸ Harta topografică a fost realizată în anul 1954 de către Direcția Topografică Militară, cu indicativul 3266, cu următoarele mențiuni: “*Reprodus după harta austriacă, scara 1:25.000. Actua-*

la aceeași scară, cu indicativul “*Petricala*”⁹. Ambele hărți sunt realizate în proiecție Lambert.

Semnul convențional cu care apare reprezentat drumul este o linie simplă sau întreruptă, corespunzătoare pe hartă simbolului de “*drum natural*” și “*drum de care*”. Interesant este că drumul acesta este marcat și spre vest, peste meandrul Mureșului de la Bogata, cu același semn convențional, până la Gheja, undeva la sud de localitatea Chețani. Urmele sale se observă și în prezent pe teren (Fig. 2).

Fig. 2. Vedere panoramică cu traseul drumului roman marcat cu săgeți în planul secund al fotografiei, la sud-vest de localitatea Iernut (foto Florin-Gheorghe Fodorean, 10 decembrie 2014).

Distanța de la vest de meandrul Mureșului până la Gheja este de circa 3,5 km. De la Gheja, drumul roman mergea mai departe înspre vest, pe la sud de localitatea Chețani, trecând peste Arieș în dreptul localității Gligorești (jud. Cluj), de unde se cunosc importante descoperiri din perioada romană¹⁰.

lizat Nomenclatura după Serv. Statistic anul 1952. Pus de acord cu harta scara 1.100.000 ediție 1950”.

⁹ Harta topografică a fost realizată în anul 1956 de către Direcția Topografică Militară, cu indicativul 3265, cu următoarele mențiuni: “*Ridicare pe teren în anii 1871-1891. Reambularea 1941-1942. Actualizat nomenclatura hărților după indicatorul alfabetic 1954*”.

¹⁰ Gogâltan, Florea, 1994, p. 9-38; Popa, 2000, p. 62-63; Gogâltan *et alii*, 2004, p. 61-101; Bajusz, 2005, p. 310, 314.

De la sud de Iernut, la ieșirea înspre Cipău, drumul roman a fost identificat pe teren în anul 2003. Urmele sale se puteau observa în terenul arat sub forma unei aglomerări de piatră împrăștiată la suprafața solului¹¹.

Există câteva informații legate de anumite descoperiri arheologice datate în epoca romană pe teritoriul localitățile pe unde trecea drumul roman. La Chețani, probabil din arealul vechiului târg comunal, au fost descoperite fragmente ceramice din epoca romană. La Gheja s-a descoperit ceramică, *terra sigillata* și alte obiecte. La Bogata s-au descoperit ștampile tegulare ale legiunii V Macedonica. Pe teritoriul satului Cuci au fost parțial cercetate două cimitire de incinerare în urnă din epoca romană. Și la Orosia s-au descoperit fragmente ceramice romane¹².

Descoperiri romane mai consistente sunt înregistrate la Iernut. În punctul „Dealul fierarului” („*Kováshalom*”) s-au descoperit cărămizi, fragmente ceramice și monede imperiale romane, iar la poalele lui se mai vedeau urmele drumului roman¹³.

La Morești, în punctul „*Podet*”, pe malul drept al Mureșului, s-a cercetat o necropolă romană de incinerare, cu 15 morminte. Tot aici s-au descoperit fragmente ceramice din epoca romană¹⁴. Drumul ajunge apoi la Cristești, o importantă așezare romană pe valea Mureșului¹⁵.

De la Cristești se ramifica un drum spre Ungheni care continua mai departe pe valea Nirajului spre castrul roman de la Călugăreni.

3. Observații finale

Reconstituirea traseului drumului roman de-a lungul văii Mureșului între localitățile Gligorești și Cristești s-a putut realiza analizând informația cartografică împreună cu cea arheologică. Din cauza zonei de cuestă pe care Mureșul a săpat-o în partea nordică, dreaptă, a cursului său (sudul Câmpiei Transilvaniei), romanii au construit drumul pe partea stângă, sudică a Mureșului. De la Gligorești, drumul roman trecea Arieșul cu ajutorul unui pod, despre care nu există, până în prezent, informații arheologice sau de altă natură. Mai departe, drumul continuă spre est, atingând localitatea Gheja în dreptul meandrului dintre Chețani și Luduș. La Bogata, strămtura domului i-a determinat și pe romani să construiască drumul peste Mureș, la nord de localitate. Mai departe, după cum arată hărțile moderne, drumul roman se îndrepta spre Orosia, traversând lunca largă a Mureșului pe terasele superioare ale acestuia. De la Iernut la Cristești traseul drumului păstrează aceeași parte stângă, sudică a râului. Cercetări de teren viitoare vor putea pune în evidență și traseul de la Cristești înspre Brâncovenești.

¹¹ Fodorean, 2006, p. 220.

¹² Lazăr, 1995, s.v. *Chețani*, p. 93; s.v. *Gheja*, p. 175; s.v. *Bogata*, p. 81; s.v. *Cuci*, p. 111, 113; s.v. *Orosia*, p. 114.

¹³ Lazăr, 1995, s.v. *Iernut*, p. 151-155.

¹⁴ *Ibidem*, s.v. *Morești*, p. 264-266.

¹⁵ Man, 2011.

BIBLIOGRAFIE

- Bajusz, 2005 Bajusz, István, *Téglás István jegyzetei. Régészeti feljegyzések*, Ed. Scientia, Cluj-Napoca, 2005, 1172 pg., ISBN 973-7953-48-7.
- Blăjan *et alii*, 1994 Blăjan, Mihai; Theiss, Wilhelm; Preda, Paul Vasile, *Studiul geologic, arheologic și tehnic al "Drumului lui Traian". Tronsonul Războieni-Bogata (Turda)*, În: *Apulum*, 31, 1994, p. 167-198.
- Christescu, 1929 Christescu, Vasile, *Viața economică a Daciei romane (contribuții la o reconstituire istorică)*, cu un rezumat în limba franceză, Mitu, Pitești, 1929, 171 pg.
- Christescu, 1937 Christescu, Vasile, *Istoria militară a Daciei romane*, Fundația Regele Carol I, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, București, 1937, x + 269 pg. + o hartă.
- Fodorean, 2006 Fodorean, Florin, *Drumurile din Dacia romană*, Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2006, 448 pg., ISBN 973-647-372-4.
- Gogâltan, Florea, 1994 Gogâltan, Florin; Florea, Gelu, *Săpăturile arheologice de la Gligorești (jud. Cluj) – 1990*, În: *Apulum*, 31, 1994, p. 9-38.
- Gogâltan *et alii*, 2004 Gogâltan, Florin; Aldea, Ioan Alexandru; Ursuțiu, Adrian, *Raport preliminar asupra investigațiilor arheologice de la Gligorești - "Holoame", com. Luna, jud. Cluj (1994-1996)*, În: *Apulum*, 41, 2004, p. 61-101.
- Lazăr, 1995 Lazăr, Valeriu, *Repertoriul arheologic al județului Mureș*, Casa de editură Mureș, Târgu Mureș, 1995, 476 pg., ISBN 9739087310.
- Macrea, 1969 Macrea, Mihail, *Viața în Dacia romană*, Ed. Științifică, București, 1969, 523 pg. + o hartă.
- Man, 2011 Man, Nicoleta, *Așezarea romană de la Cristești*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2011, 447 pg., ISBN 9786065431201.
- Panaitecu, 1936 Panaitecu, Emil, *Provincia și Imperiul*, Extras din volumul omagial pentru frații Alexandru și Ion I. Lăpădatu la împlinirea vârstei de 60 de ani, M. O. Imprimeria Națională, București, 1936, p. 3-14.
- Panaitecu, 1938 Panaitecu, Emil, *Le grandi strade romane in Romania*, Coll. *Quaderni dell'Impero. Le grandi strade del mondo romano*, X, Istituto di Studi Romani, Roma, 1938, 23 pg.
- Pop, 2011 Pop, Grigor P., *Depresiunea Transilvaniei*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001, 289 pg., ISBN 9789735954383.
- Popa, 2000 Popa, Cristian I[oa]n., *Harta arheologică a satului Gligorești (comuna Luna, jud. Cluj)*, În: *Acta Musei Porolisenssis*, XXIII/1, 2000, p. 55-120.
- TIR L 35, 1969 Gostar, Nicolae [*et alii*], *Tabula Imperii Romani: L-35, Romula-Durostorum-Tomis, Sur la base de la carte internationale du monde a l'échelle de 1:1000000*, Union académique internationale, Académie de la République Socialiste de Roumanie, Bucarest, 1969, 79 pg.